

Taktstreck fungerar som en linjal för tid. Mellan varje streck är det (oftast) fyra pulsslag, som ett hjärta - dunk, dunk, dunk, dunk – lika lång tid mellan varje. I det här fallet hörs det ingenting: | | | |

Men det är ganska lätt att klappa på varje pulsslag. Då kan det skrivas: | x x x x | x x x x | x x x x | x x x x |

Att läsa en text med en stavelse på varje pulsslag (fjärdedel) är också lätt. | Det kan låta | som en robot, | inte särskilt | kul eller hur? |

Varje pulsslag är en fjärdedels takt. En ton som är lika lång som en fjärdedels takt kan skrivas som en not, så här ↓.

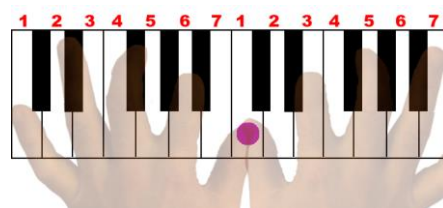
Det är lätt att skriva fjärdedelar med noter ↓↓↓↓ | ↓↓↓↓ | men för att veta vilken ton det är behövs antingen siffror eller **notlinjer**. Siffror visar vilken ton det är jämfört med de andra |1234|321 | men inte riktigt **när** den ska spelas eller hur högt eller lågt. Noter visar mer exakt vilka tonerna är och när och hur de ska låta. Linjerna fungerar som en stega eller en trappa. "Björnen sover" på nästa sida har nästan bara fjärdedelar och är alltså extra lätt att skriva.

De översta fem linjerna, eller den övre notraden, visar de toner som höger hand kan spela och de fem nedersta visar vad vänster hand kan spela. (Du kan förstås flytta handen också)

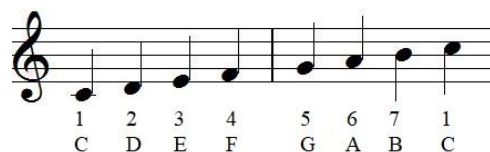
Båda noterna visar samma ton – en för vänster tumme och en för höger. Tonen kallas alltid C och ligger precis på mitten av pianot.

Om inget annat står så är tonen C nummer 1 i tonarten, som ni vet, och sitter alltid till vänster om "tvillingarna".

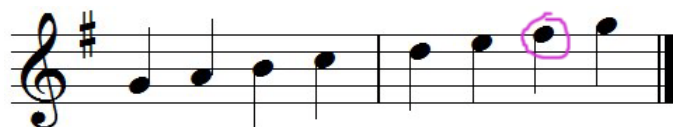
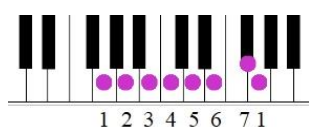

↑
Den översta krumeluren kallas G-klav och ringar in var linjen för tonen G sitter. Den understa kallas F-klav (eller basklav) och visar F-linjen. När vi vet var C, F och G sitter är det ganska lätt att räkna ut var resten håller hus (C, F och G är ju förresten 1, 4 och 5 i tonarten C).

Varje tonsteg hamnar antingen **på** en linje eller **mitt emellan**, men du får själv komma ihåg var de halva stegen ligger. Finns det inget streck så sätter vi dit ett hjälpstreck, som vid den första C-noten. Dessa toner blir de vita tangenterna på pianot och kallas för **stamtonerna**.

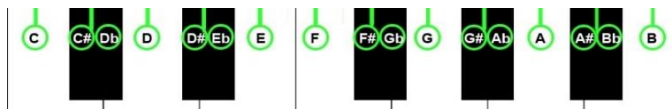

När vi byter tonart (flyttar på ton 1) hamnar ibland toner på svarta tangenter. Då får stamtonerna höjas eller sänkas. Om vi t ex börjar på G, kallar den för 1 och räknar uppåt med halvsteg efter tre och sju, så behöver tonen 7 höjas för att det ska bli helt steg från 6; den får ett korsförtecken (#) efter bokstaven och ett nytt namn. I detta fall blir det F som får höjas till Fiss (F#); förtecknet sätts på F-linjen i början av låten och gäller alla F tills tonarten byts. Det brukar heta att tonarten G (eller Em) har **ett kors**.

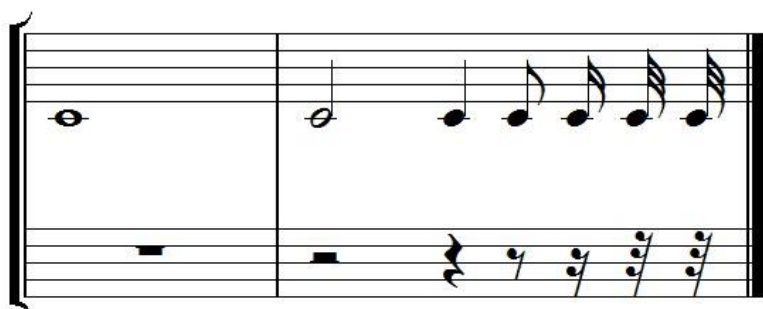

Om 1 ligger på en svart tangent eller på F så brukar stamtonerna sänkas med ett b-förtecken (b). Ett sänkt A kallas Ass (Ab).

Om låten går i tonarten D så får du sätta ton 1 på tangenten D och räkna till 7 åt höger på tonartsvis (1_2_3_4_5_6_7_1). Då ser du vilka toner som måste höjas (#).

Nu vet vi hur höga eller låga tonerna är men det är minst lika viktigt att veta när de kommer och hur länge de ska få låta.

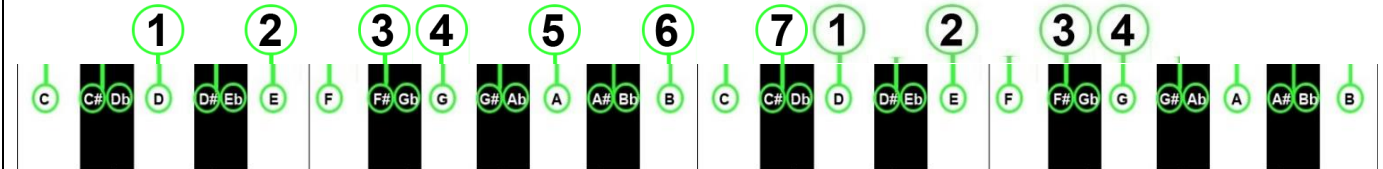

Helnot, halvnot, fjärdedel, åttondel ...

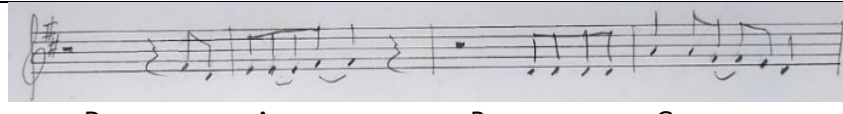
Den första noten på bilden kallas **helnot** och låter i en hel takt. Nästa not har en stam och kallas **halvnot**, den räcker förstås en halv takt. Nästa är ifylld och kallas **fjärdedel** och nästa har fått en flagga och kallas **åttondel**; får den en flagga till blir det en **sextondel** och så håller det på. Det heter att noterna har olika **notvärden**. Den undre raden visar samma sak fast här gäller det tystnad i stället. Det kallas **paustecken**.

Det måste alltid bli precis en hel takt när du plussar ihop alla notvärden och pauser mellan två taktstreck, som på bilden!

Melodin till Björnen sover skrevs av Carl Michael Bellman 1792 (eller tidigare, för Bellman var bra på att låna). Den är både lätt att sjunga och att skriva med noter, vilket var praktiskt på 1700-talet när det inte fanns inspelningsteknik.

Björnen sover med originalackord.	Melodi och ackord i tonarten D (två kors) med handskrivna noter.
Text: Björnen sover björnen sover i sitt lugna bo Melodi: 1 1 1 3 2 2 2 4 3 3 2 2 1	
Ackord: 1 5 1 5 1	D A D A D
Räkna till 7 åt höger på tonartsvis ser du vilka toner som måste höjas (#).	
	

Samma melodi fast med typiska popackord från nutiden.	Samma melodi och tonart men nyare ackord. Hur låter det?
Text: Björnen sover björnen sover i sitt lugna bo Melodi: 1 1 1 3 2 2 2 4 3 3 2 2 1	
Ackord: 1 5 6 4	D A Bm G

Don't Stop Believin En melodi från 80-talet med samma typiska popackord.	Don't stop believin har ungefär samma toner som Björnen sover men klurigare rytm, lätt att härma men svårare att skriva. Noterna beskriver mycket tydligare än siffrorna hur det ska låta, men det är alltid säkrast att härma! En bindebåge \smile mellan två noter binder ihop dem. Om flera noter med flagga (t ex åttondelar) kommer på rad så brukar flaggorna sys ihop till en balk ; då kan det också vara lättare att se var pulsen (fjärdedelarna) ligger, som i sista takten här $\downarrow \downarrow \downarrow \downarrow$
Text: Just a small-town girl Livin' in a lonely world Melodi: 31 2 2 3 1111 55321 Ackord: 1 5 6 4	
	D A Bm G
På 1700-talet hade nog vissa tyckt att tonerna 5, 3 och 2 passar dåligt till ackord 4 (som ju har 4, 6 och 1) men nuförtiden är vi vana vi sådana ljud och tycker oftast att det låter bra.	

Country roads En melodi från 70-talet, samma ackord.	I noterna går den i C (inga förtecken). En liten punkt efter en not förlänger noten med halva dess tidsvärde. Den sista tonen är samma som den högsta i Don't stop believin. Det är ganska normalhögt för en elev på mellanstadiet (innan målbrottet) och en vuxen kvinna men väldigt högt för en vuxen man.
Text: Country road take me home to the place I be- long Melodi: 12 3 21 2 32 1 35 6 Ackord: 1 5 6 4	
	C G Am F

Let it be En till melodi från slutet av 60-talet med samma typiska popackord (i versen).	Denna låt brukar skrivas så här för att det är lätt att läsa men den sjungs oftast en oktav nedanför. Det är ju en man i tjugofemårs-åldern som har gjort den (Paul McCartney, utan att kunna noter).
When I find myself in times of troubles Mother Mary comes to me 55 5 5 6 3 5 5 1 2 3 3 3 2 2 2 1 1 1 5 6 4	
	C G Am F

Om du ska lära dig att sjunga en låt är det oftast **lättast att härma**; det är lika enkelt att härma Let it be som Björnen sover men olika svårt att läsa noterna. Men för att minnas en låt kan det vara väldigt praktiskt att kunna skriva ner den, i alla fall några takter. De som inte kan noter men ändå gör musik brukar klara sig bra genom att skriva ner ackorden med bokstavsnamn och kanske vilken ton deras låt börjar på och sen komma ihåg den med hjälp av texten och ackorden. Tonarten kommer att höras i ackorden, men för att kunna detta krävs träning. Lite lagom notkunskap gör allting lättare! Dessutom är det lättare att förstå notskrift när du vet att det är ganska få toner som används, oftast bara tre eller fyra stycken. Titta på låtexemplen här eller på andra siffernoter. Det ser alltid svårare ut än vad det är!

Form

För att musik skall låta som en låt (och för att den skall gå att minnas) måste texten, tonerna eller rytmen (eller allt på en gång) delas in i **perioder**. Perioderna kan kallas för flera olika saker till exempel verser, strofer, stycken, turer, chorus, omgångar, omkväden, rader, rhymes, rundor, reprisar eller refränger beroende på sammanhanget.

Folkmusik och jazzmusik och olika slags pop har olika namn på sina perioder. Fyra rader kan bli en vers. Två verser och en refräng kan bli en runda. Ibland förekommer det kortare perioder mellan de andra som kan kallas stick eller bryggor och om en period återkommer på samma sätt flera gånger och är lite extra lätt att komma ihåg kan den kallas refräng. De som spelar ihop får försöka komma överens om betydelserna.

Det absolut vanligaste är att perioder är fyra eller åtta takter långa. De första fyra takterna kanske rimmar på de fyra takter som kommer efter. Detta sätt att göra perioder med hjälp av rim finns i all musik, inte minst i rap. Ofta får rymmen hjälp av melodi och rytm.

Det är vanligt att två verser med ungefär samma melodi följs av en vers med lite annorlunda melodi och att första versen kommer en gång till, ungefär som "**vers, vers, annorlunda-vers, vers**". En sådan form brukar kallas **AABA**. I jazzsammanhang kan den kallas "runda" eller "chorus". "Chorus" brukar annars betyda "refräng" (fast själva ordet betyder "kör"). I blues är det mycket vanligt med formen "**vers, vers, vers med knorr**". Den form brukar kallas **AAB**.

I början av 1900-talet brukade poplåtar vara mycket längre än idag, med långa verser som så småningom kom fram till en refräng. Refrängen hade tydlig melodi och var lätt att komma ihåg och sjunga med i (som en kör) dessutom hade refrängerna oftast formen AABA. Det var refrängerna som var populärast och det blev vanligt att vissa sångare bara sjöng refrängerna – de kallades refrängsångare. Till slut glömdes verserna bort och bara refrängerna blev kvar. Många av de vanligaste jazzlåtarna är sådana gamla poprefränger. Nuförtiden brukar refränger vara mycket kortare, ungefär som B-delen i en gammal refräng. En poplåt kan se ut som: **intro, vers, vers, refräng, vers, brygga, refräng, refräng**. Många populära låtar idag har, speciellt inom hiphop, har inte refräng alls, i alla fall inte på samma sätt, samtidigt som många äldre låtar egentligen bara är en refräng. Musik är kultur och ändras långsamt hela tiden.

(Visst finns det musik som inte är indelad i perioder med det är ovanligt och kan bli svårt att lära sig. Jag har hört att det kan vara svårt att hitta perioder i jojk, men jojken har säkert en början och ett slut i alla fall?)

En bra träning för periodsinnet är att härma takter. Börja med en takt; bestäm hur lång den ska vara genom att räkna till fyra i jämn fart. En person säger, sjunger eller gör något som låter i en takt och de andra gör precis samma sak i nästa takt. Efter en stund kan antalet takter öka. Om det går bra med två takter så kan det vara ganska enkelt att öka till fyra. Om den första personen är tyst en hel takt eller fler så måste de som härmar även härma tystnaden!

| . . . | . . . | . . . | . . . |

(en person sjunger/pratar i två takter) (de andra härmar i två takter)

Detta är nog det vanligaste och bästa sättet att lära sig en ny låt, särskilt om låten är svår att skriva med noter. För säkerhets skull kan du trampa med fötterna som när du går, då slipper du räkna till fyra i varje takt.

Text: | Björnen sover | björnen sover | i sitt lugna | bo | Han är inte | far - lig | bara man är | var - lig | men man kan dock | men man kan dock | honom aldrig | tro |

Melodi: | 1 1 1 3 | 2 2 2 4 | 3 3 2 2 | 1 | 3 3 3 3 | 5 4 | 2 2 2 2 | 4 3 | 1 1 1 3 | 2 2 2 4 | 3 3 2 2 | 1 |

Ackord: | 1 | 5 | 1 5 | 1 | 1 | 2 | 5 | 1 | 1(eller6) | 5(eller2) | 1 5 | 1 |

↑ Dessa fyra takter är en typisk period

↑ Dessa fyra är en ny period, nya rim och melodi. ↑ De sista fyra takterna har samma melodi som de första

Jag valde denna låt för att den är lätt, för att de flesta vet hur den går och för att den är så tråkig att ingen behöver klaga på att den är tråkig. Men den är faktiskt lite ovanlig också, eftersom den bara har tre perioder - ABA.